

فصلنامه پژوهش حقوق

سال سیزدهم، شماره ۳۴، پاییز ۱۳۹۰

صفحات ۹۶-۷۱

نظارت بر انتخابات مجلس نمایندگان لبنان

دکتر خیرالله پروین khparvin@yahoo.com

استادیار گروه حقوق عمومی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

روح الله علیدادزاده r_alidadzadeh@yahoo.com

کارشناس ارشد حقوق عمومی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۰/۴/۱

تاریخ دریافت: ۸۹/۱۰/۲۲

چکیده

کشور لبنان بعنوان یکی از کشورهای در حال گذار به دموکراسی، نظارت بر انتخابات را هم برای ناظران داخلی و هم برای ناظران بین‌المللی مورد پذیرش قرار داده است تا بدین شکل اعتماد رأی دهندگان و نامزدها را نسبت به روند انتخابات و نتایج آن فراهم نماید و از این طریق، انتخاباتی سالم و شفاف برگزار کند و امکان تقلب و دخالت در روند انتخابات را به حداقل ممکن کاهش دهد؛ بدین شکل که نمایندگان رأی دهندگان با حضور در هیأت حوزه رأی گیری و نمایندگان ثابت و سیار نامزدها و لیست‌ها، که از بین رأی دهندگان بعنوان ناظر بر روند رأی گیری و شمارش آراء انتخاب می‌شوند، سبب شده تا رأی دهندگان و نامزدها حضوری فعال و مؤثر بر روند انتخابات و نظارت بر آن را داشته باشند. همچنین قانونگذار، حضور نهادهای مدنی ملی را برای نظارت بر انتخابات، برای اولین بار مورد پذیرش قرار داده است. از مهمترین نهادهایی که نقشی مؤثر در نظارت ایفا نمود، انجمن لبنانی انتخابات دموکراتیک است. در کنار این ناظران ملی، قانونگذار برای ایجاد اعتماد بیشتر و برطرف کردن شائبه تقلب، به ناظران بین‌المللی اجازه حضور و نظارت بر فرآیند انتخابات، بخصوص در مرحله شمارش آراء را داده است. بنابراین حضور ناظران ملی و بین‌المللی سبب شده تا انتخابات در لبنان به صورت شفاف و سالم برگزار گردد. البته حضور ناظران بین‌المللی، به خاطر شرایط خاص لبنان قابل اعمال است و امکان تحقق آن در سایر کشورها بستگی به شرایط و اوضاع و احوال نظام حاکم و فرهنگ مردم دارد.

واژه های کلیدی: نظارت، انتخابات، نهادهای ملی، هیأت ناظر، هیأت های بین‌المللی.

نظارت بر انتخابات تلاشی است از جانب اشخاص و گروه‌ها، برای تضمین سلامت عملیات انتخابات، بعنوان هدف اولی^۱ و برپایی یک انتخابات آزاد و عادلانه که این هدف هم در کشورهای که دارای دموکراسی عمیق هستند و هم در دموکراسی‌های جدید یا انتقالی دنبال می‌شود. در واقع «نهاد نظارتی تأسیسی است برای سلامت فرآیند انتخابات، تا امکان برگزاری انتخابات مطابق اصول و موازین انتخابات دموکراتیک و قوانین و مقررات انتخابات فراهم گردد» (خسروی، ۱۳۸۸، ص ۳۴۵) بنابراین نظارت بر انتخابات در کشورها، بخصوص در کشورهایی که دارای دموکراسی انتقالی هستند، در ایجاد و برگرداندن اعتماد به مردمی که شک جدی در اهمیت انتخابات و تأثیر و ارزش مشارکت رأی دهندگان دارند، دارای اهمیت زیادی است. همین امر باعث شده تا کشورها و از جمله کشور لبنان در زمینه پذیرش یک نظارت فعال و مؤثر در فرآیند انتخابات، گامهای رو به جلو بردارند و سعی در ایجاد اعتماد نسبت به فرآیند انتخابات در شهروندان خود نمایند.

مجلس نمایندگان لبنان، متشکل از ۱۲۸ نماینده از بین طوایف مذهبی که در جدول پیوست شده به قانون انتخابات نمایندگان مشخص شده‌اند، تشکیل می‌شود که این انتخابات هر چهار سال یک بار، با رأی مستقیم مردم برگزار می‌شود. بنابراین رقابت انتخاباتی در اینجا بین طوایف مذهبی است که قانون انتخابات به رسمیت شناخته است. یکی از نقاط ضعف اساسی نظام انتخاباتی و سیاسی لبنان بحث طایفه‌گری مذهبی است؛ امری که سبب شده تا حاکمیت ملی که در اصل دوم قانون اساسی به آن اشاره شده است، مخدوش شود: «همه لبنانیها در برابر قانون یکسان هستند و باید به طور مساوی از حقوق مدنی و سیاسی برخوردار باشند بدون اینکه تفاوتی در بهره‌مندی آنها از این حقوق باشد». اگر چه نظام طایفه‌گری از زمان‌های دور و از اواسط قرن ۱۹ وارد نظام سیاسی و انتخاباتی لبنان شد و حتی قانون اساسی در اصل ۹۵ آن را به رسمیت شناخت ولی پذیرفتن نظام طایفه‌گری سبب شده تا حاکمیت ملی و بالتبع آن اتحاد ملی در لبنان با چالشی جدی مواجه شود. و «آیا دموکراسی دارای اعتبار است تا زمانی که حقوق مجزا بین شهروندان وجود دارد؟ حقوقی که نه بر اساس شهروند بودن، بلکه بر اساس طایفه‌گری است» (سوید، ۲۰۰۸، <http://alshahed.free-forums.org>)

با توجه به عدم وجود احزاب قوی در لبنان، طوایف مذهبی معمولاً برای پیروز شدن در انتخابات دست به تشکیل ائتلاف می‌زنند؛ چیزی که در رقابت انتخاباتی سال ۲۰۰۹ رخ داد و دو

ائتلاف بزرگ ۱۴ مارس (گرایش به غرب) و ۸ مارس (گرایش به ایران و سوریه) برای کسب اکثریت در پارلمان به رقابت پرداختند. قانونگذار لبنانی با توجه به شرایط و موقعیت ویژه‌ای که لبنان دارد و یک کشور در حال گذار به دموکراسی است و بخصوص دو گرایش متفاوتی که در این کشور وجود دارد، برای اینکه انتخابات به بهترین شکل برگزار شود و اعتماد رای دهندگان و نامزدها را نسبت به روند انتخابات و نتایج آن فراهم نمایند، نظارت بر انتخابات را هم برای ناظران داخلی (رای دهندگان، نامزدها، لیست‌ها، نهادهای مدنی - ملی) و هم برای ناظران بین‌المللی مورد پذیرش قرار داده است تا بدین شکل انتخابات سالم و شفاف برای شهروندان لبنانی برگزار شود. بنابراین، در این نوشتار ابتدا به بررسی چگونگی حضور و فعالیت ناظران ملی در زمینه نظارت بر روند انتخابات، به استثنای شورای قانون اساسی، پرداخته می‌شود. در گفتار دوم به موضوع ناظران بین‌المللی در صحنه انتخابات لبنان اشاره خواهد شد و در گفتار سوم شورای قانون اساسی بعنوان یک ناظر داخلی مورد توجه قرار خواهد گرفت. علت اختصاص مبحثی مستقل برای این ناظر داخلی، نظارت قضایی آن بر انتخابات و اینکه تنها مرجع قضایی است که در لبنان به نزاع‌ها و شکایت‌های انتخاباتی رسیدگی می‌کند می‌باشد.

گفتار اول: ناظران ملی و داخلی

بند اول: هیأت ناظر بر مبارزات انتخاباتی

یکی از نوآوری‌های قانون انتخابات سال ۲۰۰۸^۱ مجلس نمایندگان نسبت به قوانین قبلی، ایجاد یک هیأت ناظر بر روند مبارزات انتخاباتی است که می‌توان آن را به کمیسیون نظارت بر تبلیغات در قانون انتخابات ۱۹۹۰ فرانسه تشبیه نمود. (بزرگمهری، ۱۳۸۵، ص ۱۶۱) این هیأت دارای ویژگی شبه مستقل و اداری است که زیر نظر وزیر کشور به فعالیت می‌پردازد، اما جز واحدهای اداری وزارت کشور محسوب نمی‌شود. بنابراین تابع سلسله مراتب نیست و تصمیماتش به مجرد صدور لازم الاجرا است و نیاز به موافقت و تأیید مرجع دیگری ندارد. (هیأت الاشراف علی الحمله الانتخابات النيابية ۲۰۰۹، ص ۲۴) البته در سه مورد، تصمیمات هیأت نیاز به تأیید وزیر کشور دارد که این تصمیمات مربوط به تخلفات اعضا و اقامه دعوی جزائی علیه اعضا و آیین نامه داخلی هیأت می‌باشند. اما در مورد تصمیماتی که هیأت در چارچوب صلاحیتش در مورد رسانه‌ها اتخاذ می‌کند، نیازی به تأیید وزیر ندارد و این خود سبب استقلال هیأت و بیطرفی آن در انجام

۱. برای آگاهی بیشتر با قانون انتخابات مجلس نمایندگان مصوب سال ۲۰۰۸ رک به: علی‌دزاده، ۱۳۸۹، و همو، ۱۳۸۹ ترجمه قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان..

وظیفه‌اش می‌شود. نظارت وزیر کشور مربوط است به مشخص کردن مقر هیأت و حضور در جلسات و ریاست جلسات بدون شرکت در رای گیری و دعوت از هیأت برای تشکیل جلسه (ماده ۱۱ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان) و درخواست پیوستن کارمندان به هیأت و اعتبارات برای بودجه هیأت. به این صورت که با توجه به همکاری که بین هیأت و ادارات و مؤسسات عمومی وجود دارد، هیأت می‌تواند از تعدادی از کارمندان شاغل در ادارات و مؤسسات عمومی برای مدت موقت درخواست همکاری نماید. همکاری این کارمندان با درخواست وزیر کشور از وزیر مرتبط به کارمندان صورت می‌گیرد و وزیر مربوطه در تصمیمی که اتخاذ می‌کند، مدت زمان پیوستن این کارمندان را به هیأت مشخص می‌کند. اعتبارات هم بر اساس پیشنهاد وزیر کشور برای بودجه هیأت در نظر گرفته می‌شود. (ماده ۲۳ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان)

با توجه به مطالب گفته شده در بالا می‌توان یک ایراد اساسی بر ساختار هیأت ناظر بر انتخابات وارد کرد، بدین صورت که هیأت دارای ارتباط و وابستگی اداری و مالی به وزیر کشور که نقش اساسی در مدیریت اجرایی انتخابات بازی می‌کند، دارد. بخصوص در زمینه تأمین اعتبار برای بودجه هیأت و درخواست پیوستن کارمندان شاغل در ادارات و مؤسسات عمومی برای عضویت و همکاری با هیأت. این وابستگی می‌تواند سبب نفوذ و تأثیر وزیر بر روند کار هیأت و تصمیم‌گیری‌های آن داشته باشد. بنابراین بهتر است هیأتی مستقل که دارای استقلال مالی و اداری از دیگر ارکان حکومت بخصوص وزارت کشور بعنوان اداره کننده و مجری انتخابات، تشکیل شود. امری که می‌تواند در روند نظارتی و کارآمد بودن آن نقشی اساسی ایفا نماید.

۱. تشکیل هیأت

هیأت ۱۲ عضو دارد که به موجب تصمیم هیأت وزیران بر اساس پیشنهاد وزیر کشور از بین افراد زیر انتخاب می‌شوند (ماده ۱۲ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان):

- قاضی با درجه ریاست شعبه در دیوان تمییز، از بین سه نفر که دفتر شورای عالی قضایی نامزد می‌کند (رئیس هیأت)^۱
- قاضی با درجه ریاست شعبه در دیوان محاسبات، از بین سه نفر که شورای دیوان محاسبات نامزد می‌کند (عضو). قاضی با درجه ریاست شعبه در شورای دولتی، از بین سه نفر که دفتر شورای دولتی نامزد می‌کند، (معاون). رئیس سابق و کلا، از بین سه نفر از رؤسای سابق که کانون وکلای بیروت نامزد می‌کند (عضو). رئیس سابق و کلا، از بین سه نفر از رؤسای سابق که کانون وکلای

۱. رئیس دارای این صلاحیت است که بعضی از صلاحیت‌هایش را به یکی از اعضاء تفویض کند.

طرابلس نامزد می‌کند(عضو). دو کارشناس در امور تبلیغات و اطلاع‌رسانی که از بین شش نفر که شورای ملی تبلیغات نامزد می‌کند، انتخاب می‌شوند(عضو). سه کارشناس ارشد در زمینه قواعد و مقررات انتخاباتی(مدیریت هزینه و تبلیغات انتخاباتی). بنابراین اعضای تشکیل دهنده هیأت، از اشخاص قضایی و کارشناس در زمینه انتخابات تشکیل شده‌اند که این خود به توانایی هیأت در زمینه انجام وظایف محوله کمک شایانی می‌کند.

طول دوره عضویت اعضای هیأت، از تاریخ صدور مصوبه تعیین اعضاء توسط هیأت وزیران شروع و بعد از شش ماه از پایان انتخابات مجلس، پایان می‌یابد. هنگامی که جای یکی از اعضاء به هر دلیل خالی شود، رئیس هیأت این موضوع را ظرف یک هفته به وزیر کشور برای گرفتن تصمیمات لازم در مورد عضو جانشین اعلام می‌کند و عضو جانشین، حداکثر ظرف ۱۵ روز از اطلاع وزیر، به همان روشی که عضو اصلی انتخاب می‌شود، برای مدت باقیمانده تعیین می‌شود. (ماده ۱۳ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان) یکی دیگر از نقاط ضعف این هیأت که در طول دوره برگزاری انتخابات سال ۲۰۰۹ بروز کرد و سبب شده تا هیأت در زمینه انجام وظایف محوله و اعمال آنها دارای قدرت اجرایی کافی و با نفوذی نباشد، به تشکیل هیأت در فاصله کمی از انتخابات بر می‌گردد. تشکیل هیأت در فاصله کمی تا برگزاری انتخابات سبب شد تا اعضاء و همکاران هیأت، آموزشهای لازم را در ارتباط با وظایف نظارتی خود به صورت کامل فرا نگیرند و در نتیجه نتوانستند این وظایف را به صورت جامع و بی نقص انجام دهند. جمع بین عضویت در هیأت و نخست وزیری یا عضویت در هیأت وزیران، ریاست یا نمایندگی مجلس، ریاست یا عضویت در شورای اداری مؤسسه عمومی و ریاست شورای شهر ممنوع می‌باشد. همچنین عضو هیأت نمی‌تواند تا قبل از پایان یک سال از عضویتش برای انتخابات مجلس یا شهرداری‌ها و مختارها نامزد شود و یا منصب عمومی سیاسی یا اداری را بر عهده بگیرد. (ماده ۱۵ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان) رئیس و اعضای هیأت نباید در هنگام انجام وظیفه عمل یا فعالیتی را که مخالف با مأموریت‌های هیأت و بی طرفی‌اش است، انجام دهند. همچنین در طول دوره فعالیت هیأت، رئیس و اعضاء ملزم به امتناع از سخنرانی یا مشارکت در هر کنفرانسی که موضوعش مرتبط به انتخابات باشد، و صدور هر نوع بیانه‌ای می‌باشند. (ماده ۱۶ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان). هیأت در صورت تخلف اعضاء از تکالیف مندرج در این قانون، بعد از انجام تحقیقات لازم، عضو خاطی را با تصمیم اکثریت مطلق اعضاء برکنار می‌کند. این تصمیم باید به تأیید وزیر کشور برسد. (ماده ۱۵ النظام الداخلي هيئة الإشراف على الحملة الانتخابية)، البته در اینجا مشخص

نشده که در صورتی که وزیر این تصمیم را تایید نکند، آیا هیأت ملزم به پذیرش تصمیم وزیر است یا نه؟ ولی به نظر می‌رسد که هیأت ملزم به پیروی از تصمیم وزیر باشد.

در مورد اقامه دعوی جزائی علیه اعضای هیأت باید به مواردی که در پی می‌آید، توجه نمود:

- ۱- اقامه دعوی جزائی بدون اجازه هیأت، علیه هیچ کدام از اعضای هیأت صورت نمی‌گیرد.
- ۲- اتخاذ و اجرای حکم جزائی علیه اعضاء یا دستگیری در طول مدت عضویت در هیأت، به خاطر اعمال مرتبط به فعالیت هیأت، صورت نمی‌گیرد. ۳- قرار بازداشت موقت علیه اعضای هیأت، به خاطر اعمال خارج از فعالیت هیأت، در صورتی که جرم مشهودی مرتکب نشده باشند، صادر نمی‌شود. بنابراین برای اقامه دعوی، وزیر دادگستری درخواست اجازه را برای پیگیری با اتخاذ اقدام قانونی مناسب، پیرو یادداشت دادستان در دیوان تمییز، که مشتمل بر نوع عمل و زمان ارتکاب و مکانش می‌باشد و خلاصه ادله که پیگیری و اتخاذ اقدامات جزائی لازم را توجیه می‌کند، ارائه می‌دهد. سپس وزیر کشور، از طرف هیأت، ظرف مدت یک هفته بمنظور رسیدگی به درخواست فراخوانده می‌شود و تصمیمش را پس از شنیدن سخنان عضو مورد نظر که در رأی گیری شرکت نمی‌کند، می‌گیرد. هیأت تصمیمش را با اکثریت مطلق اعضاء ظرف مدت یک هفته صادر و برای تأیید نزد وزیر کشور می‌فرستد. (ماده ۱۷ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان)

۲. وظایف و صلاحیت‌ها

وظایف و اختیارات هیأت را می‌توان به سه شکل خاص، عام و پیش‌بینی نشده مورد بررسی قرار داد:

الف. به شکل خاص: ماده ۱۹ قانون انتخابات، صلاحیت‌ها و مأموریت‌های هیأت را مطرح کرده است:

- دریافت درخواست‌های رسانه ای چاپی، صوتی و تصویری خصوصی که خواهان مشارکت در تبلیغات انتخاباتی هستند. اگرچه در این بند تنها از رسانه‌های خصوصی نام می‌برد ولی با توجه به مواد ۶۶ و ۷۵ قانون انتخابات و اعلامیه‌ها و بخشنامه‌های هیأت ناظر بر مبارزات، رسانه‌های دولتی نیز ملزم به ارائه درخواست به هیأت برای شرکت در مبارزات انتخاباتی هستند.

- نظارت بر مقید بودن لیست‌ها و نامزدها و رسانه‌های جمعی به قوانین و مقرراتی که ناظر بر مبارزات انتخاباتی هستند.

- اعمال نظارت بر هزینه‌های انتخاباتی بر حسب احکام این قانون.

- دریافت صورت حساب مالی مبارزات نامزدها و لیست‌ها در خلال یک ماه از تاریخ پایان عملیات انتخاباتی و بررسی این صورتحساب‌ها^۱

- آماده کردن گزارش کارهای هیأت و ارسال آن برای وزیر کشور.^۲

ب. به شکل عام: وظایف و اختیارات هیأت را به صورت عمومی می‌توان در دو دسته بررسی نمود:

۱. تصمیمات داخلی هیأت که در ماده ۱۴ و ۶۰ قانون انتخابات مطرح شده است:

- تهیه آیین نامه داخلی هیأت: طبق ماده ۱۴، هیأت در مدت زمانی ۱۵ روزه از تاریخ تشکیل خود، آیین نامه داخلی را که متضمن قواعد و اصولیست که نحوه اجرای احکام این قانون را مشخص می‌کند، تهیه کرده و آن را برای تصویب به وزیر کشور ارسال می‌نماید و وزیر ظرف یک هفته نسبت به تصویب آن اقدام می‌کند. این آیین نامه در جلسه ۲۰۰۸/۱۲/۲۶ در ۱۷ ماده به تصویب رسید و طبق ماده ۱۶ اصلاح آیین نامه تنها با پیشنهاد یک سوم اعضا، به رئیس و تأیید وزیر کشور امکان پذیر است.

- تفویض اختیار: هیأت می‌تواند به یک یا چند نفر از اعضا، انجام بعضی از صلاحیت‌هایش را تفویض کند یا کمیته‌هایی با مأموریت‌های مشخص و مرتبط به کار هیأت را تشکیل دهد. بنابراین هیأت با توجه به مواد ۱۴ و ۶۰ «چهار کمیته اقدامات اداری، هزینه‌های انتخاباتی، رسانه‌ها و آگهی‌های انتخاباتی و امور حقوقی» (الجمعیة اللبانی من أجل ديمقراطية الإنتخابات، ۸ إبار ۲۰۰۹، ص ۱۴) را با داشتن استقلال از دیگر مراجع بمنظور نظارت بر مقید بودن نامزدها به احکام مرتبط به باز کردن حساب مبارزه انتخاباتی و کمک‌ها و مشارکت‌ها و هزینه‌ها در زمان مبارزه انتخاباتی تشکیل داد. این اختیار هیأت در تشکیل کمیته‌های مرتبط به کار هیأت، از جنبه‌های مثبت قانون انتخابات می‌باشد و با دادن این اختیار به هیأت، آن را در انجام بهتر و موثرتر وظایفش از جمله نظارت بر کمک‌ها و هزینه‌های انتخاباتی نامزدها موفق‌تر می‌کند.

۲. تصمیماتی فردی یا گروهی که اختصاص به دیگران دارد

- توازن در رفتار رسانه‌ها: هیأت ملزم به تضمین توازن در دسترسی نامزدها و لیست‌های رقیب به رسانه‌ها در زمان مبارزات انتخاباتی است. (بند ۵ ماده ۶۸ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس

۱. در انتخابات سال ۲۰۰۹، طبق گزارش نهایی هیأت ناظر بر مبارزات انتخاباتی از ۵۸۷ نامزد تنها ۳۴۷ نامزد گزارش نهایی مالی خود را به هیأت ارائه دادند که از این تعداد گزارش ۶۷ نامزد دارای ایراد بود. تقریر هیأت الاشراف علی الحملة الانتخابات النیابة ۲۰۰۹، ص ۴۸ <http://www.elections.gov.lb/Parliamentary>

۲. وزیر این گزارش را برای رئیس جمهور، نخست وزیر و رئیس مجلس ارسال و آن را در روزنامه رسمی منتشر می‌کند.

نمایندگان) اما با توجه به گزارشات هیأت ناظر بر انتخابات به خصوص گزارش دوم این هیأت نه رسانه‌ها توازن را در دسترسی نامزدها و لیست‌ها تامین کردند و نه هیأت توانست این وظیفه خود را به نحو احسن انجام دهد. این خود نشان دهنده ضعف ساختار هیأت و در نتیجه نیاز به تدوین قوانین جدید و یا دادن اختیار بیشتر به هیأت بخصوص در زمینه اتخاذ تصمیم سختگیرانه تر نسبت به تخلفات دارد.

– تعیین شروط و اصول نظرسنجی در زمان مبارزات انتخاباتی: به این صورت که هیأت، شروط انجام فرایندهای نظرسنجی و اصولی را که تبعیت از آنها برای تأمین درستی عملیات نظرسنجی و سلامت و بی طرفی آن لازم است و همچنین شروط و اصولی که بر انتشار، پخش و توزیع نتایج نظرسنجی در زمان مبارزات انتخاباتی حاکم است را مشخص می‌کند. (بند ۱ و ۲ ماده ۷۴ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان) با توجه به همین تکلیف، هیأت طی بخشنامه صادره در تاریخ ۲۰۰۹/۲/۹ شروط و اصول نظرسنجی را اعلام نمود: نظرسنجی یا به صورت مستقیم و از طریق فرم‌های کاغذی صورت می‌گیرد که این فرم‌ها حاوی اطلاعات و پرسش‌های طرح شده است که پاسخ آنها می‌تواند به صورت گزینه‌ای یا دادن پاسخ تشریحی باشد، یا از طریق تلفن که مکالمات تلفنی بدین منظور باید ثبت شوند و در پایان هم باید گزارش نهایی نظرسنجی همراه با مقدار هزینه بمنظور پخش و توزیع به هیأت ارائه شود. هیأت صلاحیت کامل در مطابقت دادن نظرسنجی با قوانین و مقررات و تصمیم هیأت را دارا می‌باشد. همچنین می‌تواند تمامی تدابیر لازم را برای توقف یا اصلاح تخلفات که به وسیله رسانه‌های صوتی و تصویری یا مؤسسات نظرسنجی یا هر شخص دیگری صورت می‌گیرد، اتخاذ کند. پخش و توزیع این نظرسنجی‌ها باید حداقل همراه با توضیح موارد زیر باشد که این مسئله جز وظایف مؤسسه انجام دهنده نظرسنجی است: ۱- اسم ارگانی که نظرسنجی را انجام می‌دهد. ۲- اسم ارگانی که درخواست نظرسنجی می‌کند و هزینه آن را پرداخت می‌کند. ۳- زمان اجرای نظرسنجی‌های میدانی. ۴- تعداد کسانی که مورد نظرسنجی واقع شده‌اند و شیوه انتخاب و توزیع آنها. ۵- تکنیک‌های استفاده شده در نظرسنجی. ۶- متن پرسش‌های طرح شده. ۷- تفسیر نتایج و نسبت خطاها هنگامی که نیاز باشد. ^۱ همچنین انتشار، پخش و توزیع نظرسنجی‌ها و توضیحات آنها ده روز بعد از پایان روز انتخابات و تا پایان بسته شدن صندوق‌های رای به هر شکلی ممنوع می‌باشد. (ماده ۱۷ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان) این تکلیف قانون در مورد مؤسسات نظرسنجی به رعایت قواعد و مقررات، باعث

۱. قرار رقم ۴: شروط و اصول القیام بعملیات استطلاع الرأی ونشرها، ۲۰۰۹/۲/۹.

می‌شود که نظرسنجی‌ها منظم و اصولی انجام شود و تا حدود زیادی هم استاندارد باشند و همچنین مانع از نظر سنجی‌های غیر اصولی از جانب بعضی مؤسسات برای تأثیر بر رای دهندگان و نامزدها شود.

– هیأت می‌تواند در هر زمان از حساب مبارزه انتخاباتی هر یک از نامزدها اطلاع یابد و هر نوع اطلاعات و مدارک و توضیحاتی را درخواست کند. (بند ۲ ماده ۶۰ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان)

– **انزام رسانه‌ها به رعایت قانون:** هیأت در مورد اینکه رسانه‌های صوتی و تصویری و چاپی در لبنان به احکام مرتبط به تبلیغات انتخاباتی در این قانون متعهد و پایبند هستند یا نه، دست به بررسی و تحقیق می‌زند. (بند ۱ ماده ۷۵ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان).

ج. تصمیمات پیش‌بینی نشده. این تصمیمات در واقع با توجه به تخلفات احتمالی رسانه‌ها گرفته می‌شود. بدین صورت که پس از ارائه شکایت از طرف لیست‌ها یا نامزدها، نسبت به عملکرد یا تخلفات رسانه‌ها، هیأت دست به تحقیق فوری می‌زند و ظرف ۲۴ ساعت از تاریخ دریافت شکایت تصمیم خود را با اکثریت مطلق اعضاء که قانوناً جلسه هیأت را تشکیل می‌دهند، در مورد متخلف بودن یا نبودن و ارجاع آن به دادگاه مطبوعات می‌گیرد. (بند ۳ ماده ۷۵ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان) که این تصمیم می‌تواند با توجه به احکام قانون مجازات و قانون مطبوعات و قانون رسانه‌های صوتی و تصویری، یکی از تصمیمات زیر باشد.

– هشدار به رسانه‌های متخلف، ملزم نمودن آنها به معذرت خواهی از همان رسانه و ملزم نمودن آنها به دادن فرصت به نامزد متضرر برای پاسخگویی.

– ارجاع رسانه متخلف به دادگاه ویژه مطبوعات. این اعتراض نزد شورای دولتی مشمول حکم ابطالی است و طبق ماده ۱۰۸ آیین‌نامه شورای دولتی، اعمال اداری در صورتی که یکی از عیوب زیر را داشته باشند، باطل می‌شوند. ۱- در صورتی که از مقام صلاحیتدار صادر نشوند. ۲- هنگامی که بر خلاف اصول اساسی ذکر شده در قوانین و مقررات و احکام دادگاهها صادر شوند. ۳- هنگامی که بر خلاف هدفی که قانون حق اتخاذ آن را به مقامی تفویض کرد، صادر شوند.

بند دوم: نظارت رأی دهندگان، نامزدها و لیست‌ها

هر نامزد و لیستی می‌تواند نماینده ای از میان رأی دهندگان حوزه رأی گیری در کنار هیأت حوزه داشته باشد. به این صورت که به نسبت هر حوزه رأی گیری، می‌تواند یک نماینده تعیین کنند. همچنین نامزد یا لیست‌ها می‌توانند چند نماینده سیار برای همه صندوق‌ها در حوزه‌ها از بین

رأی دهندگان انتخاب کنند که در این حالت نسبت یک نماینده برای دو حوزه رأی گیری در روستا و یک نماینده برای پنج حوزه رأی گیری در شهر است. (ماده ۸۳ قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان) بنابراین هم نامزدها با انتخاب رأی دهندگان برای نظارت بر روند رأی گیری و شمارش آراء، بر عملیات انتخابات نظارت دارند و هم رأی دهندگان با حضور بعنوان نمایندگان نامزدها، بر فرآیند انتخابات نظارت دارند و از طرف دیگر رأی دهندگان با انتخاب دو معاون هیأت حوزه رأی گیری حضوری فعالتر در انتخابات دارند. اما نکته‌ای که باید در مورد لیست‌ها و نظارت آنها بر انتخابات گفت، این است که در کشورهای که دارای احزاب قوی هستند معمولاً این احزاب هستند که نمایندگانی را برای نظارت بر فرآیند انتخابات تعیین می‌کنند ولی در کشور لبنان بخاطر عدم وجود احزاب قوی، این لیست‌ها هستند که نمایندگان خود را برای نظارت انتخاب می‌کنند.^۱

بند سوم: نظارت نهادهای مدنی داخل کشور

نهادهای مدنی ملی در زمینه حضور در فرآیند انتخابات و نظارت بر روند آن در کشور لبنان حضوری فعال و موثر دارند. این نهادها، متنوع و در پی دستیابی به اصلاح نظام انتخاباتی و شفافیت و سلامت هر چه بیشتر انتخابات و توسعه حقوق بشر در فرآیند انتخابات می‌باشند. قانون انتخابات سال ۲۰۰۸ برای اولین بار حضور نهادهای مدنی ملی را برای همراهی و نظارت در تمامی مراحل انتخابات فراهم نموده است. بنابراین قانونگذار لبنانی سعی کرده تا صحت و سلامت انتخابات را هر چه بیشتر تضمین کرده و اعتماد شهروندان و گروه‌های سیاسی و نامزدها را نسبت به سالم برگزار کردن انتخابات و نتایج به دست آمده از آن را فراهم آورد و در ماده ۲۰ قانون انتخابات شرایط حضور این نهادها را اعلام نموده است:

۱. شرایط نهادهای مدنی

این نهادها بمنظور حضور در فرآیند انتخابات و نظارت بر آن طبق ماده ۲۰ قانون انتخابات باید شرایط زیر را داشته باشند: الف) سازمان باید لبنانی، غیرسیاسی و غیرانتفاعی باشد و اسناد تأسیس سازمان را به موقع و حداقل سه سال قبل از تاریخ درخواستی تشکیل پرونده، تسلیم نماید. ب) پیوندی با گروه یا جریان سیاسی نداشته باشند و هیأت اداری اش نامزدی برای انتخابات نداشته باشد. ج) اساسنامه اش حداقل در سه سال اخیر نوشته شده باشد و دارای اهداف مرتبط به

۱. اولین نشانه‌های فعالیت حزبی در لبنان در دهه ۳۰ بروز کرد. حشیشو، ۱۳۸۰، ص ۴.

دمکراسی، حقوق بشر، انتخابات یا شفافیت و آموزش در همین موضوعات باشد. (د) تعداد اعضای هیأت بر اساس لیست‌های داده شده که اصولاً نزد مراجع رسمی مسئول می‌باشند، حداقل به هنگام ارائه درخواست ۱۰۰ نفر باشند. (ذ) هیأت اداری به میثاق شرف که وزارت کشور وضع می‌کند، ملزم باشد. بنابر همین بند و همچنین مواد ۶۷ و ۶۸ قانون انتخابات، وزارت کشور بخشنامه شماره ۶۳۵ به نام بخشنامه میثاق شرف را صادر و در آن از گروه‌های مدنی ملی و بین‌المللی می‌خواهد که به احکام این بخشنامه پایبند باشند.

۲. اختیارات و تکالیف

طبق بخشنامه ۶۳۵ میثاق شرف^۱ نهادهای مدنی ملی دارای اختیارات و تکالیفی هستند که در زیر به بررسی آنها می‌پردازیم:

الف: اختیارات: ناظران نهادهای مدنی ضمن انجام مأموریت‌شان می‌توانند: ۱- نظارت کامل بر فرآیند انتخابات داشته و وارد حوزه‌های رأی و مراکز شمارش آراء بصورت منظم شوند، بدون اینکه در روند انتخاباتی خللی وارد کنند.^۲ ۲- دستیابی به اطلاعات انتخاباتی از مؤسسات مرتبط. ۳- گفتگو با هر شخص، سازمان، نماینده حزب سیاسی، نامزدها و گروه‌های مدنی بمنظور دستیابی به اطلاعات مرتبط به اهداف مأموریت نظارت به شرطی که این مصاحبه‌ها مشخص کننده پشتیبانی از حزب، گروه سیاسی و انتخاباتی نباشد. ۴- رفت و آمد آزاد در سراسر کشور. ۵- انجام مصاحبه با رأی دهندگان خارج از حوزه‌های رأی بمنظور دستیابی به اطلاعات مرتبط به هدف مأموریت نظارت، به شرطی که این مصاحبه‌ها ارتباطی با انتخاب رأی دهنده و خواسته‌های سیاسی او و مانعی در روند انتخابات نباشند. ۶- اطلاع دادن رئیس حوزه از تخلفاتی که در حوزه مشاهده می‌کنند که این امر صرفاً بمنظور جلب توجه رئیس به تخلف می‌باشد. (ماده ۲ میثاق شرف)

ب: تکالیف: ناظران در خلال انجام مأموریت‌شان ملزم به انجام تعهدات زیر می‌باشند: ۱- احترام به حاکمیت دولت لبنان و قانون اساسی آن، حقوق بشر، آزادی‌های اساسی رأی دهندگان، قوانین جاری به خصوص قوانین مرتبط به انتخابات. ۲- امتناع از دخالت در امور سیاسی. ۳- متعهد بودن

۱. قرار رقم ۶۳۵ الرامی الی اقرار میثاق الشرف المتعلق بمواکبة العملية الانتخابية من قبل الهيئات الدولية والمحلية، ۲۰۰۹

۲. که این مسئله در بند ۳ ماده ۷۹- بند ۲ ماده ۸۳ و ماده ۹۴ قانون انتخابات ۲۰۰۸ نیز مورد تأکید و تأیید قرار گرفته است. به این صورت که ناظران معتمد می‌توانند هر زمان که بخواهند برای نظارت بر روند عملیات رأی گیری وارد حوزه رأی شوند (بند ۲ ماده ۸۳) و رئیس حوزه نمی‌تواند مانع از اعمال حق نظارت ناظران معتمد بر فرآیند انتخابات شود (بند ۳ ماده ۷۹) همچنین این ناظران در پایان عملیات رأی گیری در حوزه رأی می‌مانند و بر روند شمارش آراء نظارت می‌کنند (ماده ۹۴).

به بی‌طرفی سیاسی و دینی در طول نظارت بر انتخابات. ۴- امتناع از کارشکنی در فرآیند انتخابات و دخالت در آن. ۵- التزام به دقت کافی در زمینه نظارت و مهارت لازم در دستیابی به نتایج. ۶- امتناع از اخلال در امنیت عملیات رأی‌گیری. (ماده ۳ میثاق شرف). بنابراین نهادهای مدنی ملی باید به شروط مندرج در ماده ۲۰ قانون انتخابات و میثاق شرف در طول عملیات انتخابات متعهد و پایبند باشند. در همین راستا و اجازه مشارکت نهادهای مدنی در فرآیند انتخابات، نهادهای مدنی در لبنان در قالب ائتلاف لبنانی برای نظارت بر انتخابات (CLOE) وارد پروسه انتخابات شدند. این ائتلاف که متشکل از ۵۷ سازمان غیر دولتی و ۷ دانشگاه بود، به رهبری انجمن لبنانی انتخابات دمکراتیک بعنوان یکی از نهادهای مدنی تشکیل دهنده ائتلاف، توانسته است بزرگترین مأموریت نظارت داخلی را سازماندهی کند. (National Democratic Institute (NDI), 2009, p.7; <http://www.ndi.org>) انجمن لبنانی انتخابات دمکراتیک در انتخاب ۲۰۰۹ بیشترین نقش را در بین نهادهای مدنی در زمینه نظارت ایفاء نمود و حدود ۲۵۰۰ ناظر محلی ثابت و سیار آموزش داد و آنها را برای نظارت به سراسر کشور و حوزه‌های رأی‌فرستاد و بر خلاف روند نظارتی ضعیفش در انتخابات ۲۰۰۵ که نتوانست تأیید وزارت کشور را بدست آورد (بعثه الاتحاد الأوروبی لمراقبة الانتخابات فی لبنان، ۲۰۰۹، ص ۳۰) در این انتخابات موفق بوده است و در زمینه مأموریت نظارتی خود سه گزارش صادر نمود.^۱

گفتار دوم: ناظران بین‌المللی

در کنار ناظران ملی، قانون انتخابات برای تضمین سلامت و شفافیت هر چه بیشتر روند انتخابات به خاطر وضعیت طایفه‌ای لبنان و ریشه عمیق اختلافات سیاسی طوایف مذهبی، به هیأت‌های بین‌المللی مرتبط به انتخابات اجازه داده که در صورتی که خواهان نظارت بر روند انتخابات در لبنان باشند، درخواست‌های خود را به وزارت کشور تقدیم کنند و وزارت نیز این درخواست‌ها را مورد بررسی قرار خواهد داد و در صورت داشتن شرایط به آنها اجازه مشارکت و حضور در فرآیند انتخابات و نظارت بر انتخابات می‌دهد که این شرایط در مصوبه ۱۵۱۷ صادره توسط رئیس‌جمهور اعلام شده است.^۲ البته پذیرش ناظران بین‌المللی در لبنان به خاطر شرایط

۱. این گزارشات در تاریخ‌های ۲۴ نisan ۲۰۰۹ (گزارش اول) - ۷ ايار ۲۰۰۹ (گزارش دوم) و ۲۴ ايار ۲۰۱۰ (گزارش سوم) صادر شده‌اند.

۲. مصوبه ۱۵۱۷ به پیشنهاد وزیر کشور بر اساس ماده ۲۰ قانون انتخابات و بعد از مشورت با شورای دولتی و موافقت هیأت وزیران توسط رئیس‌جمهور در ۱۳ ماده صادر شد. (مرسوم رقم ۱۵۱۷:تحدید إجراءات وشروط مواكبة الهيئات الدولية المعنية للعملية الانتخابية. ۲۰۰۹/۲/۲۹)

خاص لبنان قابل اعمال است و امکان تحقق آن در سایر کشورها بستگی به شرایط و اوضاع و احوال نظام حاکم و فرهنگ مردم دارد.

هیأت‌های بین‌المللی (اشخاص و سازمان‌ها) که تمایل به همکاری در روند انتخابات را دارند باید در کنار احترام به حاکمیت دولت لبنان و قوانین و مقررات جاری در کشور بخصوص قانون انتخاب و میثاق شرف باید شرایط زیر را داشته باشند. نمایندگان دولت‌ها و همراهان آنها تنها کافی است فرم ویژه نظارت که از طرف وزارت کشور صادر می‌شود را پر کنند. اما سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای و سازمان‌های غیردولتی باید بر اساس قوانین کشوری که در آن ثبت شده یا معاهدات بین‌المللی ایجاد کننده آن، دارای شخصیت حقوقی باشند. اهداف تشکیل دهنده این هیأت‌ها باید ارتباط مستقیمی با دموکراسی، حقوق بشر و انتخابات داشته باشد و سابقه ارسال گروه‌ها و تیم‌هایی برای نظارت و همراهی انتخابات داشته باشند، همچنین هیچ‌گونه ارتباطی با گروه‌های سیاسی در لبنان نداشته باشند. همراهی در عملیات انتخابات از طرف هیأت‌های دارای شرایط ذکر شده در بالا به دو روش صورت می‌گیرد: یا به درخواست دولت لبنان یا به ابتکار خود هیأت‌ها و ارائه درخواست به وزارت کشور که این درخواست‌ها باید حداقل دو ماه قبل از انتخابات صورت گیرد و وزارت ظرف هفت روز از تاریخ درخواست، نظر خود را در مورد پذیرش درخواست یا رد آن اعلام می‌کند که این درخواست‌ها باید حاوی اطلاعات زیر باشند:

- ۱- سندی که ثابت کند که آن یک هیأت بین‌المللی شناخته شده است. ۲- نسخه‌ای از اساسنامه‌اش یا توافق‌نامه تأسیس آن. ۳- لیست اشخاص ناظر و هویت آنها. ۴- زمان ورود هیأت ناظر.
- ۵- حداکثر اعضاء ۱۰۰ نفر که تأیید یا رد همه یا بعضی از اعضا بر عهده وزارت کشور است. این اشخاص باید این شرایط را داشته باشند: ۱- حداقل ۲۱ سال سن. ۲- عدم محکومیت کیفری یا محکومیت به خاطر جرایم مرتبط به آزادی‌های عمومی، حقوق بشر، جرایم فساد. ۳- دارای تجربه و اطلاعات در زمینه انتخابات و حضور در هیأت‌های انتخاباتی و نظارت بر انتخابات. البته بهتر است برای شفافیت بیشتر محدودیت ۱۰۰ نفر برای این هیأت‌ها برداشته شود چرا که افزایش افراد، به این هیأت‌ها در اعمال نظارت موثرتر و بهتر، کمک بیشتری می‌کند. هیأت بین‌المللی مسئول اعمال کارکنانش در همه فعالیت‌های هیأت است و در صورت عدم رعایت قوانین و مقررات توسط هیأت‌ها، وزیر کشور می‌تواند مجوز فعالیت‌شان را لغو کند. فعالیت‌های هیأت باید با این اصول هماهنگ باشد: ۱- فعالیت در چارچوب حاکمیت دولت لبنان و التزام به قانون اساسی و قانون عادی و همکاری فعالانه با مسئولین برگزاری انتخابات. ۲- در همه فعالیت‌هایشان بیطرف باشد و نتیجه‌گیریشان را بعد از بررسی شرایط و همه حقایق، اعلام کنند. ۳- اجتناب از هرگونه

تضاد یا تعارض بین منافع هیأت. ۴- خودداری از مداخله در روند انتخابات و امور سیاسی و دولتی و خودداری از داوری در اختلافات یا حل مشکلات. ۵- عدم هرگونه پشتیبانی از گروه‌های سیاسی، حزبی و انتخاباتی. ۶- عدم هرگونه ارتباط مستقیم و غیر مستقیم با گروه‌های سیاسی و هرگونه ارتباط دو جانبه با احزاب رقیب در انتخابات. ۷- گزارش‌های تهیه شده را به صورت علنی و شفاف منتشر نمایند. ۸- اعلام آمادگی خود برای در اختیار گذاشتن منابع اطلاعاتیشان به وزارت کشور و دولت لبنان.

بنابراین قواعد و مقررات وضع شده در مورد هیأت‌های بین‌المللی که بر انتخابات لبنان نظارت دارند از شفافیت و جامعیت لازم برخوردار هستند و تکالیفی که برای آنها در نظر گرفته شده سبب شده تا استقلال لبنان در مورد اداره انتخابات و در نهایت استقلال کشور لبنان حفظ شود.^۱

گفتار سوم: شورای قانون اساسی

شهروندان لبنانی قبل از توافقتنامه طائف امکان دفاع و حمایت از حقوق و آزادی‌هایشان در برابر تجاوزات مجلس نسبت به این حقوق و آزادی‌ها را نداشتند و مجلس بدون ناظری به قانونگذاری می‌پرداخت، چیزی که در دو قوه دیگر یعنی قوه قضائیه و مجریه وجود نداشت. به این صورت که شهروندان لبنانی در برابر تجاوزات قوه قضائیه نسبت به حقوقشان می‌توانستند از طریق مراجعه به دادگاه‌های تجدید نظر و درجه دوم و دادگاه‌های تمیز، نسبت به تصمیمات قوه قضائیه اعتراض نمایند، و در قوه مجریه نیز افراد می‌توانستند با مراجعه به شورای دولتی نسبت به تصمیمات مقامات و نهادها و سازمان‌های مرتبط به این قوه اعتراض نمایند. بنابراین قانون اساسی لبنان در سال ۱۹۲۶ و اصلاحات بعدی آن در دوره قیمومت و استقلال و دیگر قوانین، سخنی از نظارت بر تصمیمات مجلس به میان نیاورده‌اند. اما با امضای توافقتنامه طائف، برای اولین بار تأسیس نهادی به نام شورای قانون اساسی برای نظارت بر مطابقت داشتن قوانین مجلس با قانون اساسی و رسیدگی به نزاع‌های ناشی از انتخابات ریاست جمهوری و مجلس پیش‌بینی و مورد تأکید قرار گرفته شد. در راستای این توافقتنامه نمایندگان مجلس در دو جلسه ۱۹۸۹/۱/۲۲ و ۱۹۸۹/۱۱/۵ بر ایجاد شورای قانون اساسی تأکید کردند. (مجدوب، ۲۰۰۲، ص ۴۵۷) و در جلسه ۱۹۹۰/۹/۲۱

۱. از مهمترین هیأت‌های بین‌المللی که در فرآیند انتخابات و نظارت بر انتخابات ۲۰۰۹ مشارکت کرده‌اند: ۱- مرکز کارتر، که ۵۰ عضو ناظر از ۲۰ کشور اعضای مرکز را تشکیل می‌دهند. ۲- هیأت نظارت بر انتخابات اتحادیه اروپا که ۱۰۰ ناظر از ۲۶ کشور عضو اتحادیه اروپا و سه کشور سوئیس، نروژ و کانادا اعضای هیأت را تشکیل می‌دادند. ۳- هیأت مؤسسه ملی دموکراسی (NDI) که ۵۲ عضو ناظر از نمایندگان پارلمان کانادا، نیجریه، سوئد و ترکیه، همچنین رهبران سیاسی و مدنی، کارشناسان مسائل منطقه‌ای و انتخاباتی، متخصصان رسانه‌ها و فعالان حقوق بشر از آفریقا، آسیا، اروپا و شمال و جنوب آمریکا- اعضای هیأت را تشکیل می‌دهند.

قانون اساسی را اصلاح و تشکیل شورا را در اصل ۱۹ به تصویب رساندند. « شورای قانون اساسی برای اعمال نظارت تام بر مطابقت داشتن قوانین با قانون اساسی و اعلام نظر در خصوص نزاع‌های مربوط به انتخابات ریاست جمهوری و مجلسین تشکیل می‌شود. رئیس جمهور، رئیس مجلس نمایندگان، نخست وزیر یا ده عضو مجلس نمایندگان همچنین روسای طوائفی که منحصراً در خصوص احوال شخصیه، آزادی عقاید، آزادی آیین‌های مذهبی و آزادی آموزش دینی قانوناً به رسمیت شناخته شده‌اند از حق درخواست تشکیل جلسه شورا برخوردارند. قواعد مربوط به سازماندهی شورا و عملکرد، ترکیب و تشکیل جلسه شورا به موجب قانون تعیین می‌شود.» تأسیس این شورا از مهمترین اصلاحاتی بود که در قانون اساسی صورت گرفت، چرا که برای اولین بار نظارت بر مطابقت داشتن قوانین با قانون اساسی و رسیدگی به نزاع‌های انتخابات ریاست جمهوری و نمایندگان توسط شورای قانون اساسی به رسمیت شناخته شد.

بعد از چند سال در ۱۴ تموز ۱۹۹۳ قانون شماره ۲۵۰ در مورد تأسیس شورا در ۳۳ ماده و چهار فصل به تصویب رسید، که به موجب قانون شماره ۱۹۹۴/۳۰۵ و قانون شماره ۱۹۹۹/۱۵۰ و قانون ۲۰۰۶/۶/۹ مورد اصلاح قرار گرفت.^۱ در ماده ۱۷ این قانون شورا موظف به تصویب آیین‌نامه داخلی برای شورا شده که در راستای این تکلیف آیین‌نامه داخلی شورا در ۶ حزیران/ ژوئن ۱۹۹۶ (قانون شماره ۵۱۶) در ۵۸ ماده به تصویب رسید و به موجب قانون شماره ۹۹/۱۵۰ مورد اصلاح قرار گرفت و در سال ۲۰۰۰ آیین‌نامه داخلی جدیدی وضع شد (قانون الرقم ۲۴۳/۲۰۰۰) که همه احکام مخالف به خصوص احکام قانون ۱۹۹۶/۵۱۶ را ملغی کرد. این قانون (شماره ۲۵۰) و اصل ۱۹ قانون اساسی منبعت از مواد ۵۶ تا ۶۳ قانون اساسی ۱۹۵۸ فرانسه^۲ و آیین‌نامه داخلی شورای قانون اساسی فرانسه به شماره ۵۸-۱۰۶۷ به تاریخ ۷ تشرین الاول/ اکتبر ۱۹۵۸ می‌باشند. (سعیفان، ۲۰۰۸، ص ۱۴۳). شورا قانون اساسی با استناد به قوانین شماره ۲۵۰ و ۲۴۳ در زمینه روش‌های تعیین اعضا و قواعد رجوع به آن، دارای ویژگی سیاسی است اما با توجه به صلاحیت و تشکیلات آن دارای ویژگی قضایی است، چنانچه در بند دو ماده یک این قانون آمده شورا هیأتی مستقل و دارای ویژگی قضایی است.

۱. تشکیل شورا (فصل اول)، اصول اجرایی شورا (فصل دوم)، نظارت بر مطابقت داشتن قوانین با قانون اساسی (فصل سوم)، نزاع‌های مربوط به انتخابات ریاست جمهوری و نمایندگان (فصل چهارم). قانون اساسی لبنان، شماره ۱۹۹۳

۲. در کنار این اصل، منبع اصلی قانون اساسی لبنان، قانون اساسی فرانسه است. (خیرا، پروین، پیشین، ص ۷۹)

بند اول: تشکیل شورا

شورا به موجب ماده دو قانون شماره ۲۵۰ دارای ده عضو است که توسط دو قوه مقننه و مجریه به روش زیر انتخاب می شوند: ۱- مجلس نمایندگان نصف اعضاء را با اکثریت مطلق اعضایی که قانوناً برای تشکیل جلسه لازم است، در دور اول و با اکثریت نسبی رأی دهندگان (حاضرین) در دور دوم، تعیین می کنند و در صورت تساوی آراء، نامزدهای که مسن ترند انتخاب می شوند.

۲- هیأت وزیران نصف دیگر اعضا را با اکثریت یک سوم اعضای هیأت انتخاب می کند.^۱ اشخاصی که برای عضویت در شورا انتخاب می شوند باید دارای شرایط ویژه‌ای باشند و همانطور که قبلاً ذکر کردیم قانون تاسیس شورا منبعث از مواد ۵۶ تا ۶۳ قانون اساسی ۱۹۵۸ فرانسه است اما بر خلاف اصل ۵۶ قانون اساسی فرانسه که شرایط ویژه‌ای را برای عضویت در نظر نگرفته (همان، ص ۱۴۷) قانون تاسیس شورای قانون اساسی در لبنان شرایط ویژه‌ای را برای عضویت در نظر گرفته است. طبق بند یک ماده سه قانون شماره ۲۵۰ و اصلاحات بعدی آن اعضای شورا از بین گروه‌های زیر انتخاب می شوند:

- هشت عضو از بین قضات عامل یا قضات افتخاری که حداقل ۲۵ سال قاضی دادگستری یا قاضی اداری یا مالی بودند یا از بین اساتید دانشگاه‌ها که حداقل ۲۵ سال در یکی از رشته‌های حقوق تدریس کردند یا از بین وکلایی که حداقل ۲۵ سال به حرفه وکالت مشغول بودند.

- دو عضو از بین کسانی که گواهی دکترای علوم سیاسی یا حقوق دارند. و بند دو همین ماده برای عضویت شرط « حداقل ده سال از لبنانی بودن آن گذشته باشد و برخوردار از حقوق مدنی، عدم محکومیت کیفری و جنایت وحشتناک و داشتن ۵۰ تا ۷۴ سال سن » گذاشته است. دوره عضویت اعضاء شش سال و غیر قابل تجدید و از تاریخ سوگند از طرف همه اعضاء شروع (ماده ۴ قانون شماره ۲۵۰) و در صورت خالی شدن کرسی یکی از اعضا به دلیل استعفاء، بیماری، وفات یا هر سبب دیگر، شورا خالی شدن کرسی و پایان مدت عضویت را اعلام و رئیس ظرف یک هفته به مرجع مربوطه برای تعیین عضو جدید اطلاع می دهد. مرجع مربوطه ظرف یک ماه از تاریخ ابلاغ رئیس شورا، عضو جانشین را به همان روشی که عضو اصلی انتخاب شد، تعیین می کند و در صورتی که تنها دو سال به پایان دوره عضو قبلی وجود داشت، قاعده عدم تجدید دوره در مورد عضو جانشین اجرا نمی شود. (ماده ۴ قانون شماره ۲۵۰)

۱. طبق اصل ۶۰ قانون اساسی موارد مهم نزد هیأت وزیران با اکثریت یک سوم مورد تصویب قرار می گیرد.

بند دوم: حقوق و تکالیف

قانون شماره ۲۵۰ و قانون شماره ۲۴۳ حقوق و تکالیف اعضا را مشخص کرده‌اند که در زیر به مهمترین این حقوق و تکالیف اشاره می‌کنیم:

۱- ممنوعیت جمع عضویت در شورا و ریاست جمهوری، وزیر، نماینده مجلس، ریاست یا عضویت در شورای اداری موسسه عمومی و خصوصی، و جمع بین این عضویت و حرفه یا کار اجاره شده، به استثنای تدریس در دانشگاه و مشارکت در سمینارها و فعالیت‌های علمی بعد از موافقت کتبی رئیس شورا. (بند ۱ ماده ۸ قانون شماره ۲۴۳). ۲- اعضای شورا در طول انجام خدمتشان در این شورا از انجام فعالیت عمومی و خصوصی به استثنای حضور در سمینارهای بین‌المللی و تدریس در دانشگاه ممنوع می‌باشند، هر عضوی که تخلف کند حکماً مستعفی شناخته می‌شود و شورا با تصمیم که با اکثریت هفت عضو می‌گیرد آن را اعلام می‌کند. (ماده ۸ قانون شماره ۲۵۰). ۳- شورا می‌تواند اعضاء را به نمایندگی از شورا در سمینارهای بین‌المللی و گردهمایی‌های که مجالس و اتحادیه‌های قوانین اساسی برگزار می‌کنند، مکلف به حضور نماید که این تکلیف بعد از موافقت هیأت عمومی و در حدود اعتبارات مشخص شده برای این هدف در بودجه شورا، با تصمیم رئیس شورا اجرا می‌شود. (ماده ۱۵ قانون شماره ۲۴۳). ۴- اعضای شورا در طول مدت عضویتشان از اظهار نظر، مشورت یا مشاوره دادن در اموری که امکان اقدام علیه آنها وجود دارد، ممنوع می‌باشند و مکلف به حفظ و سری نگهداشتن مذاکرات در طول خدمتشان می‌باشند و در صورت ارتکاب جرم مشهود، امکان اقامه دعوی کیفری علیه هر یک از اعضای شورا و اتخاذ اقدام کیفری علیه آن یا بازداشت در طول مدت خدمت جز با اجازه هیأت عمومی شورا وجود ندارد. (ماده ۹ قانون شماره ۲۴۳)

بند سوم: صلاحیت شورا

طبق ماده ۱۱ قانون اساسی و ماده ۲۵۰/۱ و ماده ۲۴۳/۱ صلاحیت شورا منحصر به نظارت بر مطابقت داشتن قوانین با قانون اساسی و اظهار نظر در خصوص نزاع‌های مربوط به انتخابات ریاست جمهوری و نمایندگان مجلس که قضاوت انتخاباتی نامیده می‌شود، می‌باشد.

۱. نظارت بر مطابقت قوانین با قانون اساسی

اصل ۱۹ قانون اساسی که در راستای توافقنامه طائف اصلاح شد و ماده ۱۸ قانون تأسیس شورا ۹۳/۲۵۰ بر صلاحیت شورا در زمینه نظارت بر مطابقت قوانین با قانون اساسی اشاره نموده‌اند. به

این صورت که مطابق اصل ۱۹ قانون اساسی « شورای قانون اساسی برای اعمال نظارت تام بر انطباق قوانین با قانون اساسی، تشکیل می‌گردد. رئیس جمهور، رئیس مجلس، نخست وزیر یا ده نفر از نمایندگان همچنین رؤسای طوایف که منحصراً در خصوص احوال شخصیه، آزادی عقاید، آزادی آیین‌های مذهبی و آزادی آموزش دینی قانوناً به رسمیت شناخته شده‌اند از حق درخواست تشکیل جلسه شورا برخوردارند...» و ماده ۱۸ قانون تاسیس شورا « شورای قانون اساسی بر مطابقت داشتن قوانین و سایر متونی که از طرف مجلس صادر می‌شود، نظارت می‌کند...». بنابراین شورای قانون اساسی تنها مرجع برای مطابقت دادن قوانین با قانون اساسی است و هیچ مرجع قضایی دیگر حق اعمال نظارت و تطبیق قوانین با قانون اساسی چه به صورت مستقیم و از طریق نزاع و چه به صورت غیرمستقیم و از طریق رد قانون بخاطر مخالفت با قانون اساسی یا مخالفت با اصل تسلسل قواعد و متون قانونی ندارد.^۱

با توجه به اصل ۱۹ قانون اساسی و مواد ۱۸ و ۱۹ قانون تاسیس شورا در خلال ۱۵ روز از تاریخ انتشار قانون در روزنامه رسمی یا دیگر وسایل انتشار رسمی مورد پذیرش قانون، شورا نظارت خود را اعمال می‌کند. بنابراین شورا نمی‌تواند قبل از انتشار قانون و بعد از ۱۵ روز از تاریخ انتشار که اعتراضی بر قانون صورت نگرفت^۲ به این وظیفه نظارتی خود بپردازد که این می‌تواند به انتشار مجموعه‌ای از متون قانونی مخالف قانون اساسی منجر شود.

۲. قضاوت در مورد صحت انتخابات نمایندگان

قانون اساسی ۱۹۲۶ و اصلاحیه‌های بعدی آن از قضاوت در مورد صحت انتخابات نمایندگان مجلس سخنی به میان نیاورده است و تنها به قضاوت در مورد صحت اعتبارنامه نمایندگان اشاره می‌کند، چنانچه در ماده ۳۰ آمده «فقط نمایندگان واجد صلاحیت بررسی اعتبارنامه اعضای منتخب می‌باشند. ابطال اعتبارنامه فقط با رأی اکثریت دو سوم کل اعضای مجلس انجام می‌پذیرد.»^۳ در راستای این اصل آیین‌نامه داخلی مجلس در فصل چهارم برای تحقق این اصل،

۱. عبارت « سایر متون» که در ماده ۱۸ قانون تاسیس شورا آمده در واقع برای گسترش صلاحیت شورا نسبت به همه اعمال قانونی که امکان صدور آنها از طرف قوه مجریه وجود دارد، ایجاد شده است. زهیر شکر، الجزء الثاني، مرجع سابق، ص ۱۱۰۸.

۲. در ماده ۶۱ قانون اساسی فرانسه هم نظارت قبلی و هم نظارت بعدی برای شورای قانون اساسی فرانسه در نظر گرفته شده است. به این صورت که طبق بند یک ماده ۶۰ در مورد قوانین اساسی نظارت قبلی اعمال می‌شود و در مورد قوانین عادی نظارت بعدی صورت گیرد.

۳. اصل تحقیق درباره صلاحیت نمایندگان توسط مجلس نمایندگان برای اولین بار در قانون اساسی ۱۹۷۱ فرانسه مطرح و پس از آن بسیاری از کشورها از جمله لبنان این نظام را مورد اقتباس قرار دادند. محمد هاشمی، پیشین، ص ۱۰۲.

کمیسیون ویژه‌ای تحت عنوان «کمیسیون نزاع‌ها» تشکیل و آن را موظف به بررسی اعتبارنامه نمایندگان کرد. «بعد از هر انتخابات سراسری در اولین جلسه که مجلس برگزار می‌کند و بعد از جلسه انتخاب هیأت رئیسه، کمیسیونی متشکل از پنج نماینده برای بررسی نزاع‌ها ارائه شده به آن تشکیل می‌شود». (ماده ۱۴ القانون رقم ۷۲/۱۱ به تاریخ ۲۵ أيلول ۱۹۷۲) النظام الداخلي لمجلس النواب)).

با توجه به اصل ۳۰ و ماده ۱۴ آیین‌نامه داخلی مجلس نمایندگان رسیدگی به صحت اعتبارنامه نمایندگان در اختیار خود نمایندگان مجلس بود که این مسئله همواره مورد نقد و اعتراض بود چرا که «قاعده انحصار بررسی صحت انتخابات مجلس نمایندگان با اصول عدالت و حقوق منافات دارد، این عدم تطابق با عدالت و حقوق، زمانی روشنتر می‌شود که در مورد صحت اعتبارنامه همه نمایندگان، اعتراض وجود داشته باشد، پس چگونه همه نمایندگان که صحت نمایندگیشان مورد نزاع است، می‌توانند خودشان را مورد ارزیابی و محاکمه قرار دهند؟». (شکر، ۲۰۰۶، الجزء الثاني، ص ۵۰۴) این مسئله را می‌توان در عدم ابطال اعتبارنامه نمایندگان توسط مجلس نمایندگان علی‌رغم نزاع‌های بسیاری که در همه انتخابات وجود داشت و گزارش‌های که کمیسیون ویژه نزاع‌ها به مجلس ارائه می‌داد، مشاهده نمود، چرا که تنها یک بار در سال ۱۹۹۲ اعتبارنامه یک نماینده رد شد. (همان، ص ۵۰۵) همچنین امری که ماهیت قضایی داشت به یک نهاد سیاسی سپرده شد و همانطور که لئون دوگی می‌گوید: «هم اکنون (۱۹۲۴) دیگر بسیار خطرناک است که یک مجمع سیاسی به کار قضایی بپردازد، این چنین قضاوتی به هیچ وجه نه می‌تواند موجب امنیت خاطر و نه می‌تواند ضامن بیطرفی باشد، از طرف دیگر، غالباً اتفاق می‌افتد که احزاب اکثریت، با اتکاء به دارا بودن اکثریت، حربه انتقام جویانه‌ای را علیه حزب رقیب خود بکار می‌گیرند و این چیزی است که با تأثیرناپذیری آرام و بی دغدغه لازم برای قضاوت، مناسبت ندارد. (هاشمی، ۱۳۸۳، ص ۱۰۳)

قانونگذار لبنانی در قسمت آخر اصل ۳۰ برای حذف این نوع نظارت و رسیدگی قضایی به اعتبارنامه نمایندگان، تشکیل شورا را لازم دانسته که این مسئله در توافقنامه طائف و به دنبال آن اصلاحیه قانون اساسی و قوانین عادی به وقوع پیوست. در توافقنامه طائف برای اولین بار رسیدگی به صحت انتخابات ریاست جمهوری و نمایندگان مجلس پیش‌بینی شده و آن را به شورا که دارای ویژگی قضاییست، سپرده است و در راستای این توافقنامه، قانون اساسی دچار اصلاحاتی شد که مهمترین آنها، اصلاح اصل ۱۹ و تأسیس شورا بعنوان نهاد نظارتی بر صحت انتخابات ریاست جمهوری و نمایندگان مجلس می‌باشد.

اصل ۱۹ قانون اساسی نظارت بر صحت انتخابات مجلس را بر عهده شورا بعنوان یک هیأت قضایی مستقل گذاشته است، امری که امروزه در اکثر کشورهای دمکراتیک وجود دارد. ولی چگونگی نظارت و تشکیلات شورا را مشخص نکرده و آن را به قوانین عاده سپرده که این را می‌توان از قسمت آخر اصل ۱۹ استنباط نمود. قواعد مربوط به سازماندهی شورا و عملکرد، ترکیب و تشکیل جلسه شورا به موجب قانون تعیین می‌شود و در راستای این اصل قانون شماره ۲۵۰ به تصویب رسید و در فصل چهارم این قانون به نزاع‌های مربوط به انتخابات نمایندگان مجلس اشاره می‌کند. به خصوص در ماده ۲۴ اصلاح شده این قانون در تاریخ ۱۰/۳۰/۱۹۹۹ تأکید شده که شورا اظهار نظر در مورد صحت اعتبارنامه نماینده و بررسی نزاع‌های ناشی از انتخابات اعضای مجلس و «تحقیق در مورد سلامت و صحت انتخابات» (نعمه اسماعیل، ۲۰۰۹، ص ۲۲۷) را بر عهده دارد. بنابراین صلاحیت شورای قانون اساسی بدوی و ذاتی نیست، بلکه شورا در صورتی می‌تواند وارد نزاع‌های انتخاباتی و بررسی و تحقیق در مورد آنها شود که طرح درخواستی از طرف نامزد بازنده در همان حوزه انتخاباتی به رئیس شورا در مدت زمانی که حداکثر ۳۰ روز از تاریخ اعلام نتایج نگذرد، ارائه شود. با توجه به این ماده، حق مراجعه نزد شورا تنها منحصر به نامزد بازنده در همان حوزه انتخاباتی است و نامزدهای پیروز و دیگر طوایف حتی اگر بازنده باشند و شهروندان، حق اعتراض ندارند. در فرانسه اعتراض از طرف نامزد بازنده و هر یک از رأی دهندگان همان حوزه امکان پذیر است. که این به معنی ضرورت وجود منفعت مستقیم برای پذیرش نزاع به صورت شکلی می‌باشد. همچنین با توجه به قانون شورا و ماده ۲۴ حق اعتراض برای همه نامزدهای بازنده در حوزه انتخاباتی مربوطه وجود دارد و تنها منحصر به اولین بازنده نیست. (حوری، ۲۰۰۸، ص ۲۲۸) بنابراین عدم پذیرش حق اعتراض و شکایت نسبت به نتایج و روند برگزاری انتخابات برای دیگر شهروندان رأی دهنده خود یکی دیگر از نقاط ضعف نظام انتخاباتی لبنان و بالتبع آن نظارت بر انتخابات تلقی می‌شود. چرا که امکان تبانی نامزدها در زمینه عدم اعتراض و شکایت نزد شورای قانون اساسی وجود دارد. لذا برای اینکه حق دیگر رأی دهندگان پایمال نشود و اعتمادشان نسبت به روند برگزاری انتخابات و نتایج بدست آمده کاهش نیابد، لازم است که حق اعتراض و شکایت نزد شورا برای این شهروندان در حوزه انتخابشان به رسمیت شناخته شود.

شورا با شیوه اداری اعتراض را به رئیس مجلس نمایندگان و وزارت کشور ابلاغ می‌کند و وزارت کشور نیز موظف است اسناد و مدارک و اطلاعاتی که دارد، برای کامل کردن تحقیقات در اختیار شورا قرار دهد. (ماده ۲۸ قانون شماره ۲۵۰). همچنین اعتراض همراه با نسخه‌ای از اسناد

و مدارک به نماینده مورد اعتراض ابلاغ می‌شود و او موظف است ظرف ۱۵ روز از تاریخ ابلاغ، اطلاعات و اسناد و دفاعیاتش را ارائه کند. نامزد معترض و نماینده مشتکی عنه می‌تواند برای رسیدگی به اعتراض‌هایشان وکیل بگیرند. (ماده ۲۷ قانون شماره ۲۵۰) بعد از اینکه درخواست به رئیس ارائه شد، رئیس از بین اعضا یک نفر را برای تهیه گزارش در مورد نزاع، مأمور انجام تحقیقات لازم می‌کند. گزارشگر در بررسی خود دارای اختیار زیادی است و می‌تواند از اسناد رسمی، استماع شهود و احضار هر کسی که درباره نزاع مناسب می‌داند، به خصوص از گزارش‌های نهادهای مدنی داخل و بین‌المللی برای تکمیل تحقیقات خود استفاده کند و پس از تکمیل گزارش در مدت زمانی که حداکثر سه ماه به طول می‌انجامد، آن را به رئیس ارائه دهد. (ماده ۲۹ قانون شماره ۲۵۰) پس از اینکه گزارش آماده شد، شورا فوراً جلسه می‌گیرد و موضوع گزارش در اعتراض قید می‌شود و جلسات شورا تا زمان صدور تصمیم که حداکثر یک ماه خواهد بود، برقرار است. (ماده ۳ قانون شماره ۲۵۰) این تصمیم با اکثریت حداقل هفت عضو اتخاذ می‌شود. (ماده ۱۱ جدید قانون شماره ۲۵۰) تصمیم شورا به صورت صحت یا عدم صحت اعتبار نامه نماینده مورد اعتراض صادر می‌شود و در صورت عدم صحت، تصمیم شورا به صورت تصحیح نتیجه یا برگزاری مجدد انتخابات خواهد بود. به این صورت که شورا می‌تواند نتیجه را تصحیح و شخصی که اکثریت را بعد از این نامزد بدست آورد، پیروز اعلام کند و نمایندگی شخص مورد اعتراض را باطل اعلام کند و یا نمایندگی شخص مورد اعتراض را باطل و برگزاری مجدد انتخابات را اعلام کند. (ماده ۳۱ قانون شماره ۲۵۰) تصمیمات شورا قطعی بوده و قابل تجدید نظر در هیچ دادگاهی نیست و برای همه لازم‌الاتباع می‌باشد. (ماده ۲ و ۵۱ نظام‌الدخلی للمجلس الدستوری) شورا در بررسی خود نمایندگی شخص منتخب را باطل اعلام نمی‌کند مگر اینکه ثابت شود که تخلفات انجام شده بسیار مهم بوده و تأثیر زیادی در صحت انتخابات داشته‌اند. (نعمه اسماعیل، همان، ص ۲۲۷) و اظهارات در وقوع تخلفات مشخص شده در عملیات انتخابات برای اینکه شورا به آنها ترتیب اثر دهد، کافی نیست، بلکه باید این تخلفات، مهم، بی‌درپی و منظم انجام شده باشند و اثر مستقیمی بر صحت انتخابات نماینده مورد اعتراض داشته و پیروزی آن در نتیجه یا متأثر این تخلفات باشد (همان). اما در مورد اینکه چه زمانی شورا نتیجه را تصحیح و چه زمانی رأی به برگزاری مجدد انتخابات می‌دهد، در کنار تصمیم شماره ۲۰۰۰/۱۲ و ۲۰۰۰/۱۰ می‌توان چنین گفت: در موارد عدم اهلیت نماینده مورد اعتراض، اشتباه در جمع آراء به صورتی که این اشتباه منجر به پیروزی نامزد معترض شود و در حالت تقلب یکی از مراکز رأی که منجر به پیروزی نامزد مورد اعتراض شود، نتیجه تصحیح می‌شود و در مواردی چون خرید آراء، تهدید،

دخالت سازمانی در انتخابات، ایجاد مانع در برابر رأی دهندگان برای اعمال حق رأی، اشتباهات زیاد در لیست حذف، اتفاقات امنیتی در حوزه انتخاباتی، عدم امضاء صورت جلسه توسط اعضای حوزه و ارتکاب تخلفات سنگین، انتخابات باطل و مجدداً برگزار می‌شود. (شکر، همان، ص ۱۱۲۲). پس از اینکه شورا تصمیم خود را گرفت، رئیس آن را به رئیس مجلس نمایندگان و وزارت کشور و ارگان‌های مرتبط ابلاغ می‌کند. (ماده ۳۱ قانون شماره ۲۵۰) و بموجب ماده ۱۵ آیین نامه داخلی مجلس نمایندگان (النظام الداخلي لمجلس النواب، ۱۹۹۴، المعدل به تاریخ ۲۰۰۳/۱۰/۲۱) «رئیس مجلس در اولین جلسه‌ای که برگزار می‌شود، تصمیم شورا را به اطلاع نمایندگان می‌رساند و هنگامی که تصمیم شورا بر ابطال نمایندگی یکی از برگزیدگان و پیروزی دیگری باشد، رئیس آن را به اطلاع نمایندگان می‌رساند...».

در آخر لازم می‌دانیم که تعداد نزاع‌ها و تصمیماتی که شورا در چهار دوره‌ای که بر انتخابات نظارت داشت به صورت کلی مطرح نماییم:

در دور اول یعنی انتخابات ۱۹۹۶ بعد از بررسی ۱۷ نزاع توسط شورا نسبت به صحت نمایندگی اشخاص منتخب، شورا صحت نمایندگی چهار شخص منتخب را باطل اعلام کرد. در دور دوم یعنی انتخابات ۲۰۰۰ شورا بعد از بررسی ۱۳ نزاع نسبت به صحت نمایندگی اشخاص منتخب، همه این نزاع‌ها را رد نمود. در دور سوم یعنی انتخابات میان دوره‌ای «متن» در سال ۲۰۰۲ که نمایندگی شخص منتخب را باطل اعلام کرد. بعد از این دوره شورا به خواست مجلس و قوه مجریه تعطیل شد به طوری که در انتخابات ۲۰۰۵، ۱۱ مورد نزاع نسبت به صحت نمایندگی اشخاص منتخب وجود داشت ولی از آنجا که شورا تعطیل بود، هیچ وقت به این اعتراض‌ها رسیدگی نشد و ۱۱ نماینده علی‌رغم اعتراض نسبت به صحت نمایندگی‌شان به وظایف نمایندگی در دوره چهار ساله مجلس پرداختند. (نعمه اسماعیل، همان، ص ۲۲۶). در دوره چهارم در انتخابات ۲۰۰۹ مجلس نمایندگان که ۱۹ اعتراض نسبت به صحت نمایندگی اشخاص منتخب وجود داشت شورا همه این اعتراض‌ها را رد نمود. (لبنان: الانتخابات فی مرحله تفکیک آخر «عقد المقاعد» (<http://tayyarcana.org/articles/2009/1209/liwa03120903.html>))

نتیجه گیری

قانونگذار لبنانی برای اینکه انتخابات مجلس نمایندگان به صورت شفاف و سالم برگزار شود، در قانون انتخابات سال ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان، قواعد و مقررات تا حدود زیاد شفاف و جامع در زمینه حضور ناظران ملی و بین‌المللی در طول برگزاری انتخابات وضع کرده است. به این صورت

که با پذیرش حضور نهادهای مدنی ملی در کنار نمایندگان رأی دهندگان، نامزدها و لیست‌ها، برای اولین بار، زمینه شفافیت هر چه بیشتر روند برگزاری انتخابات را فراهم کرده است، بخصوص اینکه این ناظران در انتخابات سال ۲۰۰۹ تا حدود زیادی در انجام وظیفه نظارتی خود موفق بوده‌اند. همچنین اجازه حضور ناظران سیار در کنار ناظران ثابت از طرف نامزدها و لیست‌ها در حوزه‌های رأی‌گیری، گام مثبتی است که در قانون انتخابات به آن اشاره شده و سبب نظارت موثرتر از طرف نامزدها و لیست‌ها گردید. در کنار ناظران ملی، قانونگذار برای اینکه انتخابات با شفافیت و با کمترین زمینه تقلب از طرف تمامی طرفین حاضر در انتخابات برگزار گردد، به هیأت‌های بین‌المللی اجازه داده است تا به دعوت دولت لبنان یا با ابتکار خودشان، درخواست مشارکت برای نظارت بر انتخابات را به وزارت کشور تقدیم کنند. در واقع حضور این ناظران در انتخابات لبنان به دلیل وضعیت طایفه‌ای لبنان و ریشه عمیق اختلافات سیاسی طوایف مذهبی در لبنان است و در نتیجه حضور این ناظران سبب شده تا شائبه تقلب از طرف برگزارکنندگان انتخابات بخصوص وزارت کشور بعنوان مسئول برگزاری انتخابات، برای نامزدها و لیست‌ها تا حدود زیادی برطرف شود. به عبارتی دیگر نظام طایفه‌گری و مباحثی که در ارتباط با آن مطرح می‌شود بخصوص گرایش‌های متفاوتی که در طوایف سنی و مسیحی و شیعه نسبت به غرب و ایران و سوریه وجود دارد، سبب شده تا نظارت بین‌المللی برای انتخابات لبنان ضروری تلقی شود. بنابراین نظارت این ناظران ملی و بین‌المللی، نظارتی غیر قضایی است و قانونگذار نظارت قضایی را بر عهده شورای قانون اساسی گذاشته و به نامزدهای بازنده اجازه داده است تا در صورتی که به روند برگزاری انتخابات اعتراضی دارند به این شورا مراجعه کنند و از آنجایی که اعضای شورا متشکل از اشخاصی مستقل از دولت به خصوص وزارت کشور هستند، می‌توان این شورا را قاضی بیطرف در زمینه تصمیم‌گیری نسبت به نزاع‌های انتخاباتی دانست. بنابراین می‌توان گفت که حضور ناظران ملی و بین‌المللی در انتخابات لبنان باعث برگزاری انتخابات به صورتی شفاف و با کمترین زمینه تقلب گردید و قواعد وضع شده در این زمینه نیز از جامعیت لازم برخوردار هستند.

فهرست منابع

— فارسی

- (القانون رقم ٧٢ / ١١ بتاريخ ٢٥ أيلول ١٩٧٢) النظام الداخلي لمجلس النواب).
<http://tayyarcanda.org/articles/2009/1209/liwa03120903.html>
- بزرگمهری، مجید (١٣٨٥)، بررسی تطبیقی نظام انتخاباتی جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فرانسه، تهران، انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
- پروین، خیرا. (١٣٨٦)، بررسی نظام حقوقی لبنان، تهران، نشریه حقوق اساسی، سال چهارم، شماره ٨.
- **تقرير النهائی الانتخابات النيابية، (٢٠٠٩)**، بعثة الاتحاد الأوروبي لمراقبة الانتخابات في لبنان: www.eucomlebanon.org
- **تقرير رقم ٢ الجمعية اللبنانية من أجل ديمقراطية الإنتخابات، (٢٠٠٩)** www.observe.ladeleb.org
- **تقرير هیأت الاشراف على الحملة الانتخابات النيابية (٢٠٠٩)**، <http://www.elections.gov.lb/Parliamentary>
- حشیشو، نهاد (١٣٨٠)، احزاب سیاسی لبنان، ترجمه سید حسن موسوی، تهران، ناشر مرکز پژوهشهای علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه.
- حوری، عمر (٢٠٠٨)، **القانون الدستوري**، منشورات الحلبي الحقوقية
- خسروی، حسن (١٣٨٨)، **حقوق انتخابات دمکراتیک، «اصول، مبانی و الگوی مطلوب نظام انتخابات پارلمان»**، تهران، مجد.
- **الدستور اللبناني (١٩٢٤)** مع جميع تعديلاته
- سعیدان، احمد (٢٠٠٨)، **الانظمة السياسية و المبادئ الدستورية العامة**، منشورات الحلبي الحقوقية، الطبعة الاولى.
- سوید، یاسین (٢٠٠٨)، **لبنان و الطائفية**، <http://alshahed.free-forums.org>
- شکر، زهیر (٢٠٠٦)، **الوسيط في القانون الدستوري اللبناني**، لا دار نشر، الجزء الثاني.

- علیدازاده، روح ا... (۱۳۸۹)، بررسی حقوقی نظام انتخاباتی لبنان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- ترجمه قانون انتخابات ۲۰۰۸ مجلس نمایندگان. تهران. معاونت پژوهشی دفتر مطالعات حقوقی مرکز پژوهش‌های مجلس.
- قانون رقم ۲۴۳ تاریخ ۲۰۰۰ (النظام الداخلي للمجلس الدستوري)
- القانون رقم ۲۵۰ تاریخ ۱۹۹۳/۱۴/۷ المعدل عام ۲۰۰۶ (انشاء المجلس الدستوري)
- قرار رقم ۴: شروط وأصول القيام بعمليات استطلاع الرأي ونشرها، ۲۰۰۹/۲/۹.
- <http://www.elections.gov.lb/Parliamentary>
- قرار رقم ۶۳۵ الرامي الى اقرار ميثاق الشرف المتعلق بمواكبة العملية الانتخابية من قبل الهيئات الدولية والمحلية، أيار/مايو ۲۰۰۹
- لبنان: الانتخابات في مرحلة تفكيك آخر «عقد المقاعد».
- المجذوب، محمد (۲۰۰۲)، القانون الدستوري و النظام السياسي في لبنان (أهم النظم الدستورية و السياسية في العالم)، منشورات الحلبي الحقوقية، بيروت - لبنان، الطبعة الرابعة
- مرسوم رقم ۱۵۱۷: تحديد إجراءات و شروط مواكبة الهيئات الدولية المعنية للعملية الانتخابية. ۲۰۰۹/۲/۲۹
- النظام الداخلي لمجلس النواب الصادر بتاريخ ۱۸ تشرين الاول ۱۹۹۴ المعدل في جلسة الهيئة العامة للمجلس النيابي المنعقدة بتاريخ ۲۰۰۳/۱۰/۲۱
- النظام الداخلي هيئة الإشراف على الحملة الانتخابية، ۲۰۰۸
- نعمه اسماعيل، عصام (۲۰۰۹)، النظم الانتخابية « دراسة حول العلاقة بين النظام السياسي و النظام الانتخابي»، منشورات زين الحقوقية، الطبعة الثانية
- هاشمي، محمد (۱۳۸۳)، حقوق اساسي جمهوري اسلامي ايران، تهران، نشر ميزان، جلد دوم، چاپ هفتم.

– لاتین

- How domestic organizations monitor elections, National Democratic Institute For International Affairs (NDI),(1997).
- National Democratic Institute(NDI)," **Statement of NDI Election Observer Delegation to Lebanon's**" (2009) Parliamentary Elections, <http://www.ndi.org>